

Israël en de kerk

1. Inleiding

Door de eeuwen heen is de discussie gevoerd over de verhouding kerk en Israël. De slinger van de klok heeft zich in die discussie veelal bewogen tussen twee uitersten. Enerzijds tussen degenen die van gedachten waren dat God Zijn oude bondsvolk, de Joden, om hun eigen schuld heeft verstoten, anderzijds zij die geloofden dat God nog bijzondere beloften in de Schrift had gegeven voor het Joodse volk en dat voor de wederkomst van Christus nog een massale bekering van het Joodse volk te verwachten is. De laatste opvatting vinden we vooral bij een aantal Nadere Reformatoren.

De discussie is de laatste tijd weer opgelaaid. Na de Tweede Wereldoorlog zagen velen de oprichting van de staat Israël in 1948 als een teken van Gods trouw aan Israël. Ook binnen de Gereformeerde Gemeenten is hierover nagedacht. Voor en na de instelling van het Deputaatschap voor Israël zijn er publicaties verschenen, die op de gerezen vragen zijn ingegaan. Het is telkens weer nodig om de antwoorden op die vragen te herijken. Vooral nu er binnen de kerk van Nederland een tegenstroom op gang is gekomen, die vragen stelt bij de visie dat er voor het Joodse volk nog een heilrijke toekomst wacht.

Die discussie kreeg een extra dimensie met het verschijnen van het boek van Steven Paas 'Christian Zionism Examined, a Review of Ideas on Israel, the Church and the Kingdom'. Daarop werd scherp kritisch gereageerd door o.a. dr. M. van Campen en dr. M.C. Mulder, directeur van het Centrum voor Israelstudies (CIS).

Aansluitend op deze discussie verscheen begin september 2012 een 'Open brief over Israël aan Nederlandse christenen'. Daarin roept een groep theologen rond dr. Paas en dr. J.M. Strengholt de door het Christenzionisme beïnvloede reformatorische en evangelische broeders en zusters op om terug te keren tot de kernboodschap van de Schrift, zoals die in de Reformatie is herontdekt. In de Open brief wordt gesteld dat het buiten Christus om gefascineerd zijn door fysiek Israël het 'sola' van de genade slechts kan ondermijnen. 'We zijn geroepen terug te keren naar de verkondiging van het vrije aanbod van de genade van het Evangelie aan alle volken, inclusief alle kinderen van Abraham. Daartoe behoren ook alle Joden en Palestijnen.'

Zij die kritiek hebben op deze stellingname menen dat dit de meest zuivere vorm van de vervangingstheologie is. Zo dr. Mulder in het RD van 10 november 2012.

Hoe is de opvatting over deze dingen in de Gereformeerde Gemeenten? En dan bedoelen we uiteraard in het bijzonder de opvattingen zoals die zich binnen het Deputaatschap voor Israël hebben ontwikkeld in de loop van de tijd.

'De Gereformeerde Gemeenten hebben afstand genomen van de vervangingstheologie.' Zo constateerde de preses van de Generale Synode van 2007 aan het einde van de behandeling van het rapport van het Deputaatschap voor Israël. Wat betekent dat eigenlijk? Wil het zeggen dat binnen de Gereformeerde Gemeenten de visie op Israël de kant opgaat van het christenzionisme? Of dat er van wordt uitgegaan dat er twee wegen zijn tot God, de ene voor het Jodendom en de andere voor de heidenen? Welke plaats neemt Israël in in het

heilshandelen van God? We zullen proberen op deze vragen een antwoord te geven. We doen dat in het besef dat ons kennen maar ten dele is.

Eerst willen we een korte schets geven van de ontwikkeling van de gedachten op dit punt binnen de Gereformeerde Gemeenten. Vervolgens komt eerst de vervangingsleer aan de orde. Wat bedoelen we daar precies mee? Dan gaan we in op de vraag of er twee wegen zijn tot God: een voor de Joden en een voor de heidenen? Hoe spreekt de Schrift daarover? We kunnen dan niet om Romeinen 9-11 heen. Al te stellige conclusies zult u in dit stuk niet tegenkomen. Wel als het gaat om de vraag of de Gereformeerde Gemeenten gerekend moeten worden tot het kamp van de Christenzionisten, dan wel tot de kring van hen die geen blijvende beloften van God voor het volk van Israël meer zien. Ons past bescheidenheid. We gaan niet in op alle stellingen van de Open Brief. Die polemieken willen we niet. Het lijkt ons beter om in positieve zin te laten horen hoe we tegen de verhouding kerk en Israël aankijken. We beginnen met een paar begrippen te omschrijven.

2. Begrippen

We kwamen hiervoor een tweetal begrippen tegen: het Christenzionisme en de vervangingsleer. Ter verduidelijking volgt eerst een korte omschrijving van deze begrippen. We komen daar later op terug.

Eerst de vervangingsleer of vervangingstheologie. In het kort gezegd wil men daarmee zeggen dat de kerk de plaats heeft ingenomen van Israël. In die visie heeft Israël geen andere plaats dan andere volken op de aarde en is Israël zendingsgebied als andere gebieden. De beloften van God voor Israël in het Nieuwe Testament zijn voor het Israël Gods, de kerk van het Nieuwe Testament. In de meest vergaande vorm worden de beloften gereserveerd voor de Kerk en de bedreigingen voor de Joden.

Het christenzionisme zou kunnen worden omschreven als een ideologie gekenmerkt door een buitengewone fascinatie voor de etnische, geografische en religieuze verschijningsvorm van het na-Bijbelse Israël. Hoewel er binnen het christenzionisme verschillende stromingen zijn, hebben deze stromingen toch als gemeenschappelijk kenmerk:

1. Een letterlijke interpretatie van de Bijbel, in het bijzonder van de profetieën.
2. Een geloof dat het joodse zionisme en de totstandkoming van de staat Israël het bewijs vormen voor de waarheid van de Schrift en het bestaan van God.
3. Een visie op de geschiedenis die inhoudt dat de Kerk ten onrechte Israël heeft vervangen en het antisemitisme gevoed heeft.
4. Een toekomstleer waarbinnen het huidige fysieke Israël een beslissende rol speelt bij de wederkomst van Christus. Voor of na deze wederkomst zullen apocalyptische taferelen zich afspelen.
5. De verwachting van een bekering van de joden als volk die zal leiden tot een opbloei van de Kerk.

3. De Gereformeerde Gemeenten

Binnen de Gereformeerde Gemeenten was er in de beginjaren na het ontstaan van het kerkverband in 1907 niet zo veel belangstelling voor Israël en de plaats van Israël in het heilshandelen van God. Al bleven er altijd in onze gemeenten mensen die geloofden dat de Heere nog bijzondere beloften voor het volk van de Joden zou vervullen, toch was de algemene gedachte dat Israël als symbolisch volk had afgedaan. Zo Ds. G.H. Kersten in de Gereformeerde Dogmatiek (pag. 314, 315). Hij zegt: “De middelmuur des afscheidsels, in inzettingen bestaande, is verbroken en zal nimmermeer worden opgericht. Al keerden alle Joden naar Palestina terug; al vonden zij eens nog een afstammeling van David en al zouden zij onder hem een eigen koninkrijk vormen en den tempeldienst weder inrichten naar de inzettingen van Mozes – gesteld dat dit alles mogelijk ware – dan nog zal Israël nimmer worden wat het eens is geweest.” En: “Een wederoprichten van het Joodse volk, als in de dagen van ouds wonend in Kanaän onder zijn schaduwachtige koning te Jeruzalem, zou tegen de Schrift zelf zijn.” (verklaring Heid. Cat. pag. 243). We stemmen met ds. Kersten in dat het Israël van het Oude Testament nooit meer zal terugkeren. Al zijn er ook vandaag aan de dag mensen die dat beweren. Maar is daarmee nu alles gezegd over Israël en over de Joden? Ik denk van niet. Er is meer te zeggen. Er zijn onvervulde beloften.

De uitspraak van ds. Kersten betekent overigens niet dat hij geen verwachting koesterde voor de Joden. “Maar blijft er dan voor de Joden geen toekomst? Gewis ja! Al is de verharding over hen gekomen tot op dezen dag; al weigeren zij niettegenstaande de gruwelijkste vervolgingen de knie voor Koning Jezus te buigen, God heeft onder hen Zijn uitverkorenen en deze zullen toegebracht worden en door de heidenen tot jaloerschheid verwekt worden. In Rom. 11:25, 26 zegt de Heere ons nadrukkelijk, dat als de volheid der heidenen zal ingegaan zijn, gans Israël zal zalig worden. Deze woorden zijn niet te verstaan in dien zin als zouden alle heidenen bekeerd en alle Joden zalig worden. God heeft in Zijn souverainen raad hun getal vastgesteld, maar toch heeft het apostolisch woord dieper zin dan dat het zijn vervulling bekomen zou in de bekering van een enkelen Jood”. (Ger. Dogmatiek, pag. 315/316)” Ds. Kersten betreft wel de beloften op het geestelijk Israël, op het uitverkoren volk van God uit alle geslachten en niet op de natuurlijke afstammelingen van Abraham. Vanwege de ‘diepere zin’ van het apostolische woord zou het interessant zijn geweest als ds. Kersten dat nader zou hebben uitgewerkt en zou hebben geplaatst in toekomstperspectief. Nu hij dat niet heeft gedaan, moeten we het met deze opmerking van hem doen. Ik denk dat ds. Kersten met het voorgaande de mening van toen van de meerderheid van predikanten en gemeenteleden in de Gereformeerde Gemeenten heeft vertolkt. Israël was op de achtergrond geraakt. Van een visie, laat staat een uitgewerkte visie over de plaats van Israël en over de verhouding tussen Israël en de kerk was geen sprake.

De emerituspredikant van Leiderdorp, ds. R. Boogaard, heeft ongetwijfeld mede de stoot gegeven om de belangstelling voor de verhouding van de kerk met Israël gaande te maken. In 1992 verscheen het boek ‘Zijn trouw aan Israël nooit gekrenkt’. Ds. Boogaard ging in zijn bijdrage uitvoerig in op de profetieën van het Oude Testament die spreken van een nationaal en geestelijk herstel van Israël. Hij kwam tot de conclusie dat een positieve toekomstverwachting voor Israël niet maar een visie is van hobbyisten of Israëlfans, die aan hun wensdromen gestalte willen geven, maar dat het een zaak is, die gegrond is in Gods woord.

Mede door deze publicatie die een belangstellend onthaal vond in onze gemeenten, werd de verhouding Israël en de kerk een onderwerp voor onze meest brede kerkelijke vergadering,

de Generale Synode, en kwam het tot de instelling van het Deputaatschap voor Israël in 1996.

Ik spreek bewust van hernieuwde belangstelling. Staande in de traditie van de Nadere Reformatie hebben sommigen door de tijd heen vastgehouden aan de beloften van God voor het Joodse volk. Zo ook de Barneveldse pastor ds. J. Fraanje. In zijn voorwoord op de Enkele aantekeningen uit de Kleine Catechisatie, schrijft hij: "Toch (ik kan 't niet zwijgen) is 't een artikel in mijn gebed geworden, niet alleen te zuchten voor christenen en heidenen, maar in 't bijzonder voor 't ontzaggelijk diep weggezonden Jodendom. Nog kort geleden is mijn ziel met tranen vervuld, aan 't worstelen geraakt en ik riep uit: O God, zijn er dan geen uitverkorenen meer in 't Jodendom op aarde? Hebt U ze allen en gans verworpen? O Heere, mijn Koning, ik grijp U aan om Uzelven."

Het is goed dat de belangstelling voor het volk van de joden is ontwaakt. Dat er aandacht is voor de vraag hoe het Woord van God spreekt over het Joodse volk en over de beloften van God voor dit volk. Tegelijkertijd moeten we voorzichtig zijn. Ons kennen is maar ten dele. Als we spreken over de weg van God met Israël dan moeten we oppassen voor al te stellige uitspraken. Dat heeft in het verleden naar twee kanten toe de nodige ongelukken gegeven. We kunnen bijvoorbeeld enerzijds de zogenaamde bloedtekst uit Mattheüs 27:25 "Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen" op een zodanige wijze toepassen dat er voor christenen niet anders op zit dan de Joden de Joden te laten of in het ergste geval hen uit te roeien. Antisemitisme in welke vorm ook moet ons echter vreemd zijn. Het heeft geen voedingsbodem in het christelijk geloof. Ook al is er in naam van het christendom veel kwaad berokkend aan het Joodse volk, dan is dat inderdaad soms vaak gebeurd in de naam van het christendom. Dat was dan echter niet het christendom van de Bijbel. Wij hoeven God niet een handje te helpen om het oordeel uit te voeren over de Joden, of over wie dan ook.

Anderzijds kunnen we gelet op het nog bestaan van het volk der Joden ondanks alle pogroms, vervolgingen en niet te vergeten de Holocaust en de terugkeer na de Tweede Wereldoorlog van vele Joden naar Israël in een euforie geraken, die niet in overeenstemming is met eenvoudige Woord van God. Ik denk dan bijvoorbeeld aan mensen uit de kring van Christenen voor Israël. Drs. J. van Barneveld komt dan in zijn boek 'Met Israël op weg naar de eindtijd' (2002) tot wonderlijke gedachtesprongen om de huidige ontwikkelingen toch maar in te passen in de Bijbelse profetieën. Dat levert allerlei vreemde dingen op. Een voorbeeld. In Jeremia 16:16 lezen we: "Ziet, Ik zal zenden tot veel vissers, spreekt de HEERE, die zullen hen vissen." Van Barneveld verstaat onder die vissers de eerste zionistische leiders, die de Joden probeerden te overtuigen op aliyah (terugkeer naar Israël) te gaan. Ook zijn dat volgens hem de mensen van het Exobusproject in Rusland, die als vissersteam van dorp tot dorp trekken en proberen via voorlichting, dans, video, enz. de Joden te overtuigen dat het tijd is om naar Israël te gaan, om aliyah te maken. Vanuit Barnevelds visie en activiteiten zoals Exobus verzanden we in 'het' christenzionisme, dat geen grond vindt in de Bijbel.

Ook in de kringen van 'Het profetisch Woord' komen allerlei overspannen gedachten voor aangaande de toekomst van Israël. Zo dacht men enige jaren geleden dat Christus zou wederkomen op de Olijfberg en daar moet je toch bij zijn. Het voornemen was om met een groep mensen op de Olijfberg te overnachten, maar in Israël zit men daar bepaald niet op te wachten.

4. De kerk in de plaats van Israël?

Met het afwijzen van dit soort opvattingen is nog niet duidelijk waar we dan wel staan als het gaat om de visie op Israël en de verhouding van de kerk met Israël. We merkten al op dat de Gereformeerde Gemeenten duidelijk afstand hebben genomen van de vervangingsleer. Wat betekent dat eigenlijk? En wat verstaan we onder de vervangingsleer? Het is niet onverschillig hoe we daarover denken. De bezinning daarop is van groot belang. En wel om verschillende redenen.

Er zijn mensen, die beweren dat de vervangingstheologie de kerk in het duister heeft gebracht. In deze gedachte heeft de kerk zich ten onrechte het verbond tussen God en Israël en alle beloften van het verbond toegeëigend. Als we die vervangingsleer nu maar afschaffen, dan zal de kerk Israël weer de rechtmatige plaats geven die hem toekomt en dan zal dat de volgende consequenties hebben:

1. In plaats van de kinderdoop, zullen de gelovigen zich laten dopen door onderdompeling en de Heilige Geest ontvangen.
2. In plaats van het ophouden van de gaven van de Geest, zullen de gaven weer gaan functioneren.
3. In plaats van verdorvenheid zal er een grote opwekking komen en zal de kerk wandelen in het licht van God, wat zal worden verspreid door de Messiasbelijdende Joden.
4. In plaats van antisemitisme en de grote verdrukking van de Joden zal de kerk Israël gaan zegenen en voor Israël bidden.

Anderen gaan nog verder en willen de Oudtestamentische ceremoniën toepassen op de christelijke gemeente. Zo moet de zondag weer sabbat, de zevende dag van de week, worden. De christelijke gemeente moet niet alleen Pasen en Pinksteren vieren, maar ook het Loofhuttenfeest. Het liefst ziet men het kerstfeest afgeschaft.

Deze vragen kunnen we niet over het hoofd zien. Ze worden niet alleen opgeworpen in niet-reformatorische kringen, maar ook daarbinnen, ook binnen de kring van de Gereformeerde Gemeenten.

4.1. Vervangingsleer

Laten we eerst eens zien wat de inhoud van de vervangingsleer is.

Zij die uit het geloof zijn, zijn kinderen van Abraham. (Gal. 3:7) Abraham werd niet door de besnijdenis of door de wet gerechtvaardigd – die kwamen later, de wet zelfs vierhonderddertig jaar later (Gal. 3:17) - maar, zoals we lezen in Genesis 15:6 “En hij geloofde in de Heere; en Hij rekende het hem tot gerechtigheid”. Het geloof is dus de weg tot de gerechtigheid en niet de werken. Christenen leven uit het geloof, Joden uit de werken der wet. Joden menen Abrahams zaad te zijn vanwege hun besnijdenis; ware christenen mogen weten dat zij Abrahams zaad zijn door het geloof. Het gaat om het geloof in Christus. “En indien gij van Christus zijt, zo zijt gij dan Abrahams zaad, en naar de beloftenis erfgenamen.” (Gal. 3:29). Uit deze overwegingen zou de conclusie getrokken kunnen worden: Het Jodendom heeft afgedaan en het christendom is ervoor in de plaats gekomen. Christenen zijn het ware zaad van Abraham. Zij zijn het ware volk van God. De Kerk heeft Israël vervangen. In die Kerk zijn Joden en heidenen. Er is geen onderscheid.

De vervangingsleer gaat uit van een opeenvolging in de tijd. Eerst was er de tijd van Israël, daarna die van de Kerk. De Kerk is het nieuwe Israël. Het oude Testament heeft ons de komst van de Messias beloofd, en ons gewezen op de taak van Israël Hem in de wereld te brengen. Maar nu is Christus er en de taak van Israël is volbracht. Israël heeft zich door hun

eigen Messias aan het kruis te slaan buiten het heil, dat uit de Joden is, geplaatst. “Want de zaligheid is uit de Joden.” (Joh. 4:22b) Hoe kunnen we dan nog spreken over beloften voor Israël? Nee, Israël is vervangen door de Kerk, het nieuwe, het ware en geestelijke Israël. Israël heeft afgedaan en de kerk heeft alle voorrechten van het Joodse volk overgenomen. Zo kwam men er toe alle beloften van het Oude Testament toe te passen op de christelijke gemeente. Alleen de dreigingen en de oordelen liet men staan voor de Joden. Zo kunnen we de vervangingsleer typeren, die ook wel genoemd wordt ‘vervangingstheologie’, ‘geestelijke Israël visie’ of ‘substitutieleer’.

4.2. Oude Testament

Het Oude Testament geeft ons aanwijzingen dat er na de overgang van de nationale naar de kerkelijke bedeling van het genadeverbond nog een bijzondere plaats voor Israël als verbondsvolk overblijft. Ik denk dan vooral aan teksten als Jeremia 31:8 en 33, het visioen van de dorre doodsbeenderen uit Ezechiël 37. In dit indringende visioen kunnen we in de eerste plaats leren hoe de Heere door Zijn Geest dode zondaren levend maakt. Maar het is denk niet verkeerd hierin ook een toekomstperspectief te lezen voor het oude bondsvolk. Van de dorre doodsbeenderen wordt immers in vers 11 gezegd dat het zijn het ganse huis van Israël. In het twaalfde vers spreekt de Heere dat Hij Zijn volk zal brengen in het land Israëls. Verderop in hoofdstuk 37 wordt ook nog gesproken over het samenbrengen van de tien en de twee stammen. De kanttekenaren wijzen op een geestelijke vervulling, niet betrekking hebbend op het volk Israël. En die geestelijke vervulling is er zeker. Maar dat sluit een toekomstperspectief voor het volk van Israël niet uit. Ik heb het nu niet over de landbelofte. Daarover kunt u uitvoerig lezen in ‘Trouw aan Israël’.

In Hosea 1:11 lezen we: *“En de kinderen van Juda en de kinderen Israëls zullen samenvergaderd worden en zich een enig hoofd stellen, en uit het land optrekken; want de dag van Jizreël zal groot zijn.*

Ook bij deze tekst getuigen de kanttekeningen van een zelfde opvatting als bij Ezechiël 37. G. Hutcheson schrijft echter als verklaring van deze tekst: *“Wanneer Israël en Juda bekeert zullen worden/ dan zal de Heere gedenken aan zyn Verbondt/ en haar wederom herstellen in haar beloofde Voorrechten; inzonderheit zullen daar niet alleen Bekeerden uit haar hier en daar onder de Heidenen verstroot zijn; maar haare Bekeeringe zal met haare Wedervergaderinge tot een Volk of Natie gepaart gaan/ en (gelyk het schynt) met eene Herstellinge uit haare Gevanknisse en een wederbrengen in haar eigen Landt. Dit schynt in deze Belofte te leggen/ zy zullen ’t zamen vergadert worden, ende uit den lande optrekken, gelyk te vooren verklaart is. Dit is ook de inhoudt van het verbondt met haar/ als wy zien konnen/ Deut. 30:1-5”.*(Sakelyke en Prackticale Verklaringe van de Twaalf Kleine Profeten, deel 2, 1748).

Een belangrijk Schriftgedeelte in dit verband is ook Zacharia 12:2 en 3:

Ziet, Ik zal Jeruzalem stellen tot een drinkschaal der zwijmeling allen volken rondom; ja ook zal zij zijn over Juda, in de belegering tegen Jeruzalem. En het zal te dien dage geschieden, dat Ik Jeruzalem stellen zal tot een lastige steen allen volken; allen, die zich daarmede beladen, zullen gewisselijk doorsneden worden; en al de volken der aarde zullen zich tegen haar verzamelen.

Jeruzalem betekent: de christelijke kerk of gemeente, naar de kanttekeningen. Zo ook M. Henry. W. à Brakel is een andere mening toegedaan. Uit de verzen 6, 8 en 11 trekt hij de volgende conclusie: *“Jeruzalem is na de Babylonische gevangenis in zulk een staat niet geweest, is nu ten eenenmale verwoest, is nu verbannen; zoo past het niet op de*

wederkeering uit Babel, maar op eenen tijd, die nog komen zal. Uit alle deze blijkt klaarlijk, dat de Joodsche natie nog wederom zal bekeerd worden, en in haar land Kanaän komen en dat bewonen.”

Ik zou nog vele andere teksten uit het Oude Testament kunnen noemen. Het is vooral Brakel die in de aangehaalde Oudtestamentische Schriftplaatsen bijzondere beloften leest voor het volk Israël. De kanttekenaren duiden veelal op een geestelijk-typologische betekenis van de beloften van wederkeer en genade. Echter niet alleen Brakel, ook anderen spreken – soms in voorzichtige bewoordingen – over een toekomstige vervulling van de Oudtestamentische beloften. We willen ons bij deze in voorzichtige bewoordingen getrokken conclusies aansluiten. Uiteraard kan uit de Oudtestamentische gegevens niet de conclusie worden getrokken dat de kerk in de plaats van Israël is gekomen. De kerk is er en is er al sedert Genesis 3. En die kerk, bestaande uit Joden en heidenen zal er zijn tot de laatste dag. Maar al mogen we de Oudtestamentische beloften vooral ook zien in hun geestelijke betekenis voor de Kerk van vandaag, dat neemt niet weg dat Israël een dominante positie inneemt, die ook na de komst van Christus niet teloorgegaan is.

4.3. Nieuwe Testament

Eerlijksheidshalve moeten we toegeven dat er in het Nieuwe Testament teksten aan te wijzen zijn die er op duiden dat de kerk in de plaats van Israël is gekomen. Ik wees reeds op de bloedtekst, Matthéüs 27:25. Vooral Efeze 2:11-22, waarvan het eerste vers luidt: “Daarom gedenk dat gij, die eertijds heidenen waart in het vlees, en die voorhuid genaamd werdt van degenen die genaamd zijn besnijdenis in het vlees, die met handen geschiedt” wordt vaak aangehaald als bewijs dat de kerk in de plaats van Israël is gekomen. Daar zegt Paulus toch dat Joden en heidenen samen de nieuwtestamentische gemeente vormen? “Want Hij is onze Vrede, Die deze beiden één gemaakt heeft, en den middelmuur des afscheidsels verbroken hebbende” (14) en “door Hem hebben wij beiden den toegang door één Geest tot den Vader”(18). Daarbij is toch het ‘eerst de Jood en ook de Griek’ niet meer aan de orde?

Toch denk ik dat de apostel Paulus ook in dit Schriftgedeelte, ondanks de eenheid van de twee: Jood en heiden, het onderscheid niet uit het oog verliest. In dit Schriftgedeelte gaat het de apostel Paulus duidelijk om het wonder dat de heidenen geen buitenstaanders meer zijn. Ook voor hen is de poort opengegaan. Alleen door het bloed van Christus! Dat bloed verenigt Jood en heiden. Paulus houdt hen het wonder voor ogen van de ene verblindende werkelijkheid: niet langer vijandschap, maar vrede, en toch met handhaving van het onderscheid.

4.4. Israël afgedaan?

Het wordt de bestrijders van het Christenzionisme verweten dat hun visie er toe leidt dat Israël voor hen heeft afgedaan, omdat de kerk daarvoor in de plaats is gekomen. Dat heeft te maken met de visie op het verbond. Heeft God het verbond gesloten met Christus of met Abraham en zijn zaad? Dr. Paas en de medeondertekenaars van de Open Brief zeggen: God sloot het verbond met Christus. De beloften vinden hun vervulling in Christus. In gelijke mate voor Joden en heidenen. Er is geen ‘plus’ meer voor de Joden. Er is wel verwachting voor Israël, maar niet meer dan voor andere volken. Tekenen van Gods trouw komen openbaar in de massale bekeringen in de geschiedenis. Dr. Paas zegt (RD 10 november 2012): “Ik voel verbondenheid met Israël, maar niet meer dan met het Nederlandse of het Malawische volk.” Het antwoord van dr. Mulder daarop was: “God sloot dat verbond met Abraham en zijn nageslacht en met hen die – sinds Pinksteren – door het geloof worden ingelijfd, evenals

hun kinderen. Heidenen mogen inderdaad delen in het verbond van God, maar de beloften blijven ook geldig voor wie deze als eerste bestemd waren. Daarom kunnen we nog steeds Psalm 105:5 zingen: Het verbond met Abraham zijn vrind, bevestigt Hij van kind tot kind.”

Twee tegengestelde opvattingen die beide hun consequentie hebben. Bij de tegenstanders van het Christenzionisme dreigt het gevaar dat Israël geheel uit het beeld verdwijnt. Bij hen die meer neigen naar het Christenzionisme ligt het gevaar op de loer, dat het niet meer gaat om Christus, maar om Israël. Bovendien zou het er toe kunnen leiden dat men uiteindelijk komt tot de gedachte dat er voor Israël een andere weg is tot het heil dan voor de christenen uit de heidenen. God gaat met ieder zijn eigen weg. Een weg met Israël en een weg met de kerk. Van de Joden vraagt God trouw aan de Thora (de 5 boeken van Mozes), van de christenen vraagt Hij geloof in Jezus Christus. Zo zijn beiden op weg naar het komende Koninkrijk. Ieder op zijn eigen wijze. Die gedachte is niet nieuw. We vinden die gedachte al in het oude Jodendom. De joodse godsdienstfilosoof Rosenzweig werkte in 1921 de gedachte van de twee wegen nader uit in zijn boek “Der Stern der Erlösung”. Ook vandaag de dag zijn er steeds meer die de tweewegenleer aanhangen. Het valt op dat vooral onder hen die een aantal jaren in Israël hebben verbleven, een sterke neiging bestaat tot deze visie. De intensieve ontmoeting met het Jodendom heeft sommigen van hen er kennelijk van overtuigd, dat het joodse geloof een eigen legitieme weg tot God is. Is er voor de jood inderdaad een andere weg tot God dan voor een heiden? Nee, dat leert ons Gods Woord niet. Er is buiten Christus geen zaligheid, noch voor een Jood, noch voor een heiden. “En de zaligheid is in geen ander; want er is ook onder den hemel geen andere naam, die onder de mensen gegeven is, door welchen wij moeten zalig worden” (Hand. 54:12).

5. Wat dan wel?

Als we beide opvattingen afwijzen, komt de vraag op waar we als Gereformeerde Gemeenten dan wel staan. Hoe zien wij de verhouding kerk en Israël? In diverse publicaties is daarop ingegaan. Ik wijs dan op het boek *Trouw aan Israël*, uit 2004 (red. ds. C.J. Meeuse e.a.), waarin het gaat over actuele en theologische vragen betreffende de bijbelse positie van Israël en het Joodse volk. Ook wijs ik op het boek *Eerst de Jood en ook de Griek*, van mijn hand. Daarin ga ik in op de blijvende plaats die Israël inneemt. Daarin worden uitvoeriger dan in deze publicatie mogelijk is vragen beantwoord als: heeft het volk van Israël thans geen andere plaats meer dan de overige volken op deze aarde? En: liggen er nog bijzondere beloften voor het volk van Israël? We beperken ons hier voornamelijk tot de hoofdstukken 9 tot en met 11 van de Brief aan de Romeinen.

5.1. Romeinen 9 - 11

Het zal u niet verwonderen dat als het gaat om de vraag of er blijvende beloften voor het volk van Israël zijn dat we dan Romeinen 9-11 noemen. Maar niet alleen daar vinden we gedachten over de verhouding van de kerk en Israël. In Romeinen 1:16 komen we de uitdrukking tegen: “eerst de Jood en ook de Griek”. Als we daarin een blijvend voorrecht voor de Jood lezen, dan is dat vooral omdat we daarbij betrekken Romeinen 3:1 en 2. “Welk is dan het voordeel van den Jood? Of welk is de nuttigheid der besnijdenis? Vele in alle manier; want dit is wel het eerste, dat hun de Woorden Gods zijn toebetrouwd.” Later komt Paulus daarop uitgebreid terug in Rom. 9:4 “Welke Israëlieten zijn, welcher is de aanneming tot kinderen, en de heerlijkheid, en de verbonden, en de wetgeving, en de dienst Gods, en de beloftenissen”. De zaligheid is uit de Joden. God laat Zijn heil de geschiedenis ingaan via de Jood. Dat ligt niet in eigen kwaliteit of prestatie, maar in Gods verkiezende liefde. Daarom ging Paulus op zijn tocht door de wereld altijd eerst naar de synagoge. Dat betekent

overigens niet dat er voor de Jood een andere weg zou zijn tot het heil dan voor de heiden! Of dat er onderscheid tussen de Jood en de Griek ligt in genade. Die gedachte wijst Paulus radicaal af. Wat in 3:24 staat geldt voor Jood en Griek: “En worden om niet gerechtvaardigd, uit Zijn genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is.”

Maar moeten de voorrechten van de Jood, zoals Paulus die in 9:4 e.v. nader beschrijft, dan niet gezien worden als een voorbeeld van de geestelijke genadegoederen in Christus voor de kerk? Ja ook, en deze voorrechten brengen het volk nergens buiten het geloof in Christus! Maar al hebben deze voorrechten hun glans verloren door het ongeloof van de Joden, dan is daarmee Gods belofte toch niet te niet gedaan? Ik ga niet mee met Paas en de zijnen in de Open Brief die Romeinen 9:4 lezen in de onvoltooid verleden tijd, alsof Paulus bedoeld heeft te zeggen: De Joden hadden deze voorrechten, maar nu niet meer; onder de nieuwe bedeling kunnen ze niet meer betrekking hebben op de Joden.

5.1.1. Verharding

De apostel Paulus heeft geworsteld met de vraag waarom Christus nu juist verworpen is onder het volk waaruit Hij naar het vlees is voortgekomen. In Romeinen 9-11 gaat hij op deze vraag in. Hij gebruikt in deze hoofdstukken tot tien keer toe de naam “Israël”. Buiten de Romeinenbrief komt dat in totaal zes keer voor in zijn brieven. Wat is nu het onderwijs dat Paulus geeft inzake het raadsel van Israëls verharding? Het kon immers zo gemakkelijk lijken dat God Zijn volk verstoten had en dat Zijn Woord was uitgevallen. Ik kan in dit bestek niet anders doen dan een en ander kort noemen en samenvatten.

Paulus weent over de verharding die zichtbaar is onder het volk van Israël, zijn broeders naar het vlees, ondanks hun voorkeurspositie: de aanneming tot kinderen, de heerlijkheid, de verbonden, de wetgeving, de dienst van God, de beloftenissen. Ondanks die verharding is het Woord van God toch niet krachteloos geworden. Het heeft zijn doel bereikt in al degenen die God heeft verkoren naar Zijn vrijmachtig welbehagen. Al hebben velen onder Israël zich afgekeerd. Paulus trekt de lijn dwars door Israël heen. Het gaat immers om het geestelijke zaad van Abraham. Nu hebben heidenen die de rechtvaardigheid niet zochten, de rechtvaardigheid verkregen (30). Israël zocht de rechtvaardigheid, maar verkeerd. Een zondaar wordt niet gerechtvaardigd door de werken van de wet (32). Paulus ziet vervolgens toch een godsdienstige ijver bij de Joden (10:2), al is het een ijver zonder verstand. Er is geen geestelijke kennis, geen bevindelijk verstaan van de waarheid. Paulus tekent de ernst van het ongeloof van Israël. Het is een miskennen van de rechtvaardigheid Gods, maar ook een verwerpen van de Christus. Ondanks het feit dat het hun gepredikt is (14, 15). Paulus telt de heidenen het volk Israël voor tot hun beschaming (19).

Toch is er een overblijfsel. Net zoals er was in de tijd van Elia. Paulus is er zelf een sprekend voorbeeld van. En dan volgen de veelzeggende en veelbesproken woorden van Paulus in Romeinen 11:11 e.v.

5.1.2. Gestruikeld om te vallen?

Het feit blijft echter dat het volk als zodanig de Christus heeft verworpen. Is dat nu het einde? “Hebben zij gestruikeld, opdat zij vallen zouden? Dat zij verre; maar door hun val is de zaligheid den heidenen geworden, om hen tot jaloersheid te verwekken” (vs. 11). Paulus zegt hier twee dingen. Allereerst dit: Israël is wel gestruikeld, maar niet om te vallen. God had een groter doel. Hij had de zaligheid van de heidenen op het oog. Het Evangelie heeft zich baan gebroken naar de wereld toe. De val der Joden is geworden tot de rijkdom van de

wereld. De natuurlijke takken van de olijfboom zijn weggebroken. Er is plaats gekomen voor de wilde takken. Die zijn nu ingeënt Dat was het doel van Israëls val of struikeling. Maar ook dat is niet het laatste woord. Als de Heere Zich op deze wijze toewendt naar de heidenen, is Hij Israël niet vergeten. Integendeel. Hij doet dit alles “om hen tot jaloersheid te verwekken” (vs. 11). Dat is het uiteindelijke doel. Daar gaat het ook Paulus om in zijn bediening (vs. 14). Er staat eigenlijk “om hen naijverig te maken”. De uitdrukking komt ook voor in Romeinen 10:19. Paulus citeert daar Deuteronomium 32:21, waar God – in het lied van Mozes – zegt: “Zij hebben Mij tot ijver verwekt door hetgeen geen God is; zij hebben Mij tot toorn verwekt door hun ijdelheden; Ik dan zal hen tot ijver verwekken door diegenen, die geen volk zijn; door een dwaas volk al Ik hen tot toorn verwekken.” Door het parallelisme wordt de ijver een toornige ijver. De Joden moeten toezien hoe heidenen die nooit de wet hadden gehouden, die geen-volk waren, nu worden gesteld vóór de Joden. Israël, dat zichzelf in zijn ijver voorop stelde, wordt tot ijver verwekt, het wordt jaloers en toornig. Het heeft iets weg van een nijdige jaloersheid. Dat wil God nu gebruiken om Zijn doel, de bekering van de Joden te bewerken. Laten de Joden maar jaloers worden. Laten ze door de zaligheid, die de heidenen ontvangen, en die zij beseffen mis te lopen, maar gaan zoeken, opdat zij het Evangelie mogen vinden. Daar gaat het Paulus om.

5.1.3. Jaloers maken

Paulus hoopt dat zijn bediening onder de heidenen daarvoor gebruikt mag worden. Dat de Joden zullen gaan zien wat zij missen.

En daar moet het ook de gemeente om gaan. Niet hooggevoelende zijn, maar vrezen (vs. 20). Niet tegen de takken roemen, maar ootmoed betrachten (vs. 18). Het was kennelijk nodig dat Paulus de heidenchristenen daarop wees. Wellicht hadden sommigen van hen de Joden afgeschreven. Ze gevoelden zich boven de Joden verheven. Daarom wijst de apostel op die “dubbele beweging”: door Israëls val is de zaligheid tot hen gekomen, opdat zij op hun beurt Israël tot heilige jaloersheid, naijver zouden brengen. En als dat gebeurt, vindt er iets groots plaats. Het zal zijn als “het leven uit de doden” (vs. 15)! In dat verband spreekt Paulus niet alleen van Israëls ‘val’ en ‘vermindering’, maar ook van hun ‘volheid’ (vs. 12); niet alleen van hun ‘verwerping’, maar ook van hun ‘aanneming’ (vs. 15). Niet alleen van hun ‘afgebroken worden’, maar ook van hun ‘opnieuw ingeënt worden’ (vs. 16-24).

5.1.4. De wortel

Daarbij is overigens soms niet duidelijk wat we onder ‘de wortel’ moeten verstaan. De kanttekenaren zijn niet consequent. Op de ene plaats tekenen zij aan dat met de wortel de patriarchen bedoeld worden, uit wie de Joden gesproten zijn.⁽⁷⁹⁾ Op een andere plaats spreken ze over het in de gemeente Gods ingelijfd worden. ⁽⁸⁶⁾ Anderen verstaan onder de wortel: de roeping en het geloof van Abraham. Hij is door God uit Ur weggeroepen en op weg gegaan, niet wetende waar hij komen zou. En toch is hij in God blijven geloven tegen hoop op hoop “dat hij zou worden een vader van vele volken; volgens hetgeen gezegd was: Alzo zal uw zaad wezen” (Rom 4:18). Die wortel is een boom geworden, en die boom loopt uit in takken en draagt vrucht. Dat is dan Israël door het Oude Testament heen. En zo is het ook in Paulus’ dagen. (zo den Hertog in Vrede over Israël, febr. 1997)

Calvijn zegt: “Waaruit volgt, dat de roeping der heidenen gelijk is aan enting of inplanting, en dat zij niet anders tot Gods volk geworden zijn, dan zoover zij in Abrahams geslacht zijn geworteld.” (Uitleg Rom, pag. 238). Ds. C. Sonneveld sluit daarbij aan: “De wortel van deze boom is Abraham, niet in zichzelf, maar als degene met wie God in Christus Zijn verbond heeft opgericht. (In De kerk in de plaats van Israël?, LS 1995, pag. 30) Deze omschrijving doet mijns inziens nog het meeste recht aan de tekst en aan de verschillende beelden die Paulus

soms door elkaar gebruikt. Het gaat niet buiten Christus om. Voor Abraham niet, voor de Joden niet, voor niemand. In Christus moeten Joden en heidenen geworteld worden.

In dit verband nog iets over het woord 'volheid'. Als Paulus spreekt van de volheid der Joden en van de 'volheid der heidenen' (25), dan betekent dat niet: alle Joden, hoofd voor hoofd (al spreken de kanttekeningen wel van grote hopen en menigte van de Joden, die het Evangelie zullen aannemen, kt. 59) of: alle heidenen, hoofd voor hoofd, maar het door God bepaalde getal van degenen die zalig zullen worden naar Zijn verkiezend welbehagen.

6. Voorzichtige conclusies

1. We stellen de huidige staat Israël niet gelijk met het Israël van de Bijbel. De staat en het volk van Israël is voor een groot deel seculier. Het overblijfsel daarin is ook niet dat deel van het Jodendom dat ultraorthodox wordt genoemd en dat ook nog eens heel erg onderling verdeeld is. Het overblijfsel is dat deel dat God verkoren heeft en toebrengen zal. Een overblijfsel onder het Joodse volk dat niet gebonden is aan de fysieke staat Israël, maar ook verblijft in de verstrooiing. We zeggen niet als we de Joden zien bidden bij de Klaagmuur: Dat is Gods volk. Het zijn vijanden van het Evangelie, maar beminden om der vaderen wil. Zij blijven de natuurlijke takken. Maar ze moeten wel in Christus worden ingeënt. Daarom willen we hen het Evangelie verkondigen.
2. We geloven dat er nog onvervulde beloften zijn voor het Joodse volk. Op grond van wat we hiervoor hebben opgemerkt kunnen we niet instemmen met Paas dat er voor het volk van de Joden geen andere verwachting is dan voor het Nederlandse volk of welk volk dan ook.
3. We stemmen ook niet in met Mulder dat God Zijn verbond sloot met Abraham, in die zin dat er een doorgaande lijn zou lopen van Abraham naar zijn natuurlijke zaad. Alleen die uit het geloof zijn, zijn Abrahams zaad (Gal. 3:7). God heeft Zijn verbond opgericht met Christus. Hij is het Hoofd van het genadeverbond. De belofte gedaan aan Abraham is dat God in hem al de geslachten des aardrijks zal zegenen (Gen. 12:3). Dat God met Abraham het verbond sloot, betekent geen nieuw verbond, maar een doorgaande openbaring van het genadeverbond, nu in de patriarchale vorm. In het genadeverbond gaat het niet om Israël in de eerste plaats, maar om Christus.
4. We kunnen en willen geen forse uitspraken doen over de landbelofte. Het is wel opmerkelijk dat het Joodse volk na pogroms en Holocaust weer een eigen thuisland heeft gekregen in Palestina. En dat het dit thuisland ondanks de vele door de buurlanden ondernomen oorlogen nog steeds mag bezitten.

7. Bescheidenheid

Bij alles wat gezegd is past ons bescheidenheid. De apostel Paulus spreekt over een verborgenheid (Rom. 11:25). Wij kennen ten dele. Ook als het gaat om de plaats van Israël in het heilshandelen van God zullen we gedachtig moeten zijn aan Deuteronomium 29:29 "De verborgene dingen zijn voor de HEERE, onzen God, maar de geopenbaarde zijn voor ons en voor onze kinderen, tot in eeuwigheid, om te doen al de woorden dezer wet."

Dat wil niet zeggen dat we stil moeten zitten. Integendeel, biddend zullen we ook in dit opzicht onze roeping moeten verstaan. Dat betekent in de eerste plaats een voortgaande opdracht onder biddend opzien tot de Heere of Hij het werk onder de Joden wil zegenen. Biddend ook als Paulus met de toegenegenheid van ons hart voor Israël.

“Jullie christenen”, zei Pinchas Lapide op een conferentie in Duitsland, “jullie hebt in de loop der eeuwen al het mogelijke geprobeerd om ons, Joden, te bekeren. Met vervolging en dwangdoop; met middeleeuwse godsdienstgesprekken en inquisitie; in de vorige eeuw met Jodenzending, en de laatste tijd ook met oecumenische dialoog. Maar de enige methode, die jullie eigen apostel Paulus jullie toestaat: het jaloers maken, kijk, dáár zijn jullie nou nog nooit in geslaagd!”.

Een beschamende uitspraak van een Jood. Pinchas Lapide duidt kennelijk op de uitspraak van Paulus in Romeinen 11:11 dat door hun (de Joden) val de zaligheid de heidenen is geworden “ om hen tot jaloersheid te verwekken”. Dat was ook de begeerte van Paulus zelf. “Of ik enigszins mijn vlees tot jaloersheid verwekken, en enigen uit hen behouden mocht.” Maar God heeft toch geen mensen nodig om Zijn beloften aan Israël te vervullen? Nee, dat is waar. De Heere heeft geen mensen nodig. Maar Hij wil wel mensen gebruiken als middel in Zijn hand om Zijn Koninkrijk te doen komen. De Heere werkt middellijk. Dat wist Paulus ook. Het was ook zijn begeerte om de Enige Naam tot zaligheid te verkondigen, eerst de Jood en ook de Griek.

Overigens moeten we de uitspraak van Lapide niet te absoluut opvatten. Er zijn in de loop van de geschiedenis steeds Joden geweest, die door christenen tot jaloersheid werden verwekt en die mochten komen tot de kennis van Christus.

We moeten onze roeping ten aanzien van Israël niet verzaken met het argument dat God Zelf wel voor de verwerkelijking van Zijn beloften zal zorgen. Nee, juist het feit, dat zij beminden blijven om der vaderen wil en dat de Heere hen natuurlijke takken van de olijfboom blijft noemen, moet ons bezetten met een hartelijke bewogenheid over het heil van de Joden. Paulus wenste wel van Christus verbannen te zijn voor zijn broederen, die zijn maagschap zijn naar het vlees. Hun toestand was hem een grote droefheid en een gedurige smart (Rom. 9:2,3). Zeker, God heeft hen gegeven een geest van een diepe slaap en ogen om niet te zien, en oren om niet te horen, tot op de huidige dag (Rom.11:8), maar Zijn welbehagen gaat naar hen uit, om de eed die Hij de vaderen gezworen heeft.

Bij de vervulling van onze roeping ten opzichte van de Joden moeten we uiteraard – zoals altijd – beducht zijn voor een onheilige ijver. Al ons bezig zijn moet staan in het teken van onze afhankelijkheid van de Heere. Het gebed “Heere, wat wilt Gij dat ik doen zal?” mag niet ontbreken. Boston zegt in een preek over Zacharia 12:12 “Laat de bekering der Joden een onderwerp in onze gebeden zijn. Dat we voor de bekering der Joden de genadetroon mogen aanlopen als een waterstroom. Hebt u enige liefde voor de kerk en voor het werk der reformatie van de wereld? Hebt u een begeerte dat er een grote reformatie in de kerk zal komen, en het leven dat nu tot stilstand is gekomen, weer mag bloeien, een kerk die nu in groot verval is? Bidt dan om de bekering der Joden...!”

“Bidt om de vrede van Jeruzalem” (Ps. 122:6).

Geen vervangingsleer. Geen christenzionisme. Geen twee wegen. Maar een roeping door het Woord om de Joden als de beminden om der vaderen wil te overtuigen dat Jezus Christus de Messias is en dat er buiten Hem geen zaligheid is voor Jood en heiden.